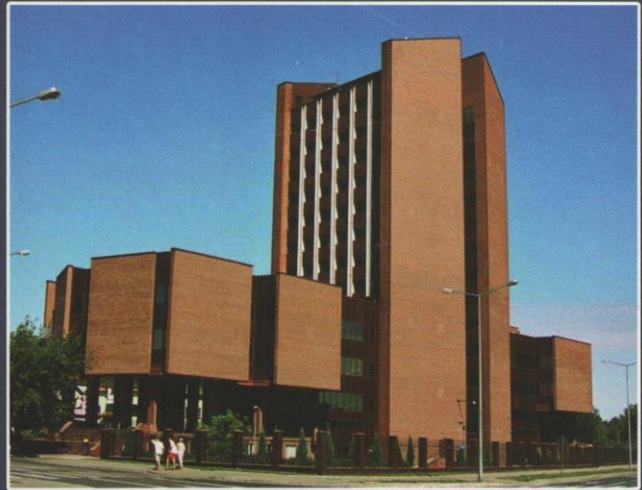


# IUS ET AMICITIA

Pierwsze Polsko - Ukraińskie



Forum Prawnicze



Sąd Okręgowy w Tarnobrzegu

Recenzenci:  
*Prof. dr hab. Elżbieta Ura*  
*dr hab. E. Dymia prof. nadzw. UR*

Tłumaczenia:  
*Andrij Kosyło*

Wydanie finansowane z Projektu finansowanego przez Ministerstwo Spraw  
Zagranicznych Departament Współpracy Rozwojowej w ramach rezerwy celowej.

„Wsparcie międzynarodowej współpracy na rzecz demokracji i społeczeństwa obywatelskiego,  
w tym na dofinansowanie Specjalistycznych Studiów Wschodnich Uniwersytetu Warszawskiego,  
oraz implementacja polskiego programu współpracy na rzecz rozwoju”.

Wydawca:  
*Sąd Okręgowy w Tarnobrzegu*

WYDANIE DRUGIE UZUPEŁNIONE

**ISBN 978-83-925182-1-1**

Okładka, skład i opracowanie graficzne:  
*Dariusz Krajewski*

Druk i oprawa:  
Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu  
27-600 Sandomierz, ul. Żeromskiego 4  
tel. 015 64 40 400, fax 015 832 77 87  
[www.wds.pl](http://www.wds.pl)

## ANDRIJ KOSYŁO

### Pomoc prawna w demokratycznym państwie prawnym: regulacje unijne, polskie i ukraińskie

#### I.

#### Pomoc prawna – podstawowe zagadnienia

Jedną z podstawowych zasad demokratycznego państwa prawnego, a zarazem i kryterium definiującym państwo jako demokratyczne i prawne jest – poszanowanie Praw Człowieka. Z kolei, efektywna realizacja i ochrona Praw Człowieka jest nie do pomyślenia bez korzystania przez osobę z pomocy prawnej. Wynika to z banalnej tezy, że w dzisiejszym Świecie, gdzie każdy krok osoby jest uregulowany przepisami prawnymi, osobie nie posiadającej specjalnej wiedzy prawniczej trudno jest samej realizować i bronić swych praw.

Pomoc prawna winna służyć zapewnieniu bezpieczeństwa obrotu prawnego w państwie, a zarazem i instrumentem ochrony praw jednostki, w tym, także, realizacji jej prawa do sądu.

Dla tego, ważnym jest to, kto może pomoc prawną świadczyć i w jakim zakresie. Gdyż, od fachowości świadczonej pomocy prawnej będzie zależało na ile ta instytucja spełnia swoje funkcje zapewnienia bezpieczeństwa obrotu prawnego, a także realizacji i ochrony praw jednostki<sup>1</sup>.

W klasycznym rozumieniu pomoc prawna przewiduje poczynienie przez osobę ją świadczącą na korzyść klienta lub w jego imieniu następujących czynności:

1. Udzielenie porad prawnych, sporządzenie opinii prawnych;
2. sporządzenie dokumentów prawnych;
3. występowanie w imieniu klienta przed urzędami, sądami, osobami prawnymi lub fizycznymi<sup>2</sup>.

W europejskiej kulturze prawnej zostało klasycznie przyjęte, że wszystkie te rodzaje pomocy prawnej świadczy adwokat. W takim rozumieniu, adwokat w państwach europejskich występuje pod różnymi nazwami tego zawodu: Rechtsanwalt w Niemczech, Avocat w Francji, Avvocato we Włoszech, Advocat na Ukrainie. W niektórych państwach funkcje adwokata pełnią dwa zawody. Na przykład, w Wielkiej Brytanii - Barrister i Solicitor lub w Polsce – Adwokat i Radca Prawny.

W poszczególnych systemach prawnych zdarza się, że niektóre rodzaje pomocy prawnej, jak na przykład, udzielenie porad prawnych mogą świadczyć podmioty gospodarcze w których założycielami (pracownikami) nie koniecznie powinni być adwokaci. Na Ukrainie taki podmiot gospodarczy nawet może występować jako pełnomocnik strony w postępowaniu cywilnym,

---

<sup>1</sup> O miejscu pomocy prawnej w systemie demokratycznego państwa prawnego por.: A. Korybski, A. Kosyło, *Prawowa dopomoga w demokratycznej prawowij derżawij*, w: *Materiały Pierwszej Naukowo-Praktycznej Konferencji Naukowej „System prawny społeczeństwa: problemy, perspektywy”*, Kirowograd 2005, s. 33

<sup>2</sup> Por. na przykład z treścią art. 4 ustawy prawo o adwokaturze z dnia 26 maja 1982 r., „Dziennik Ustaw”, 2002, nr 123, poz. 1058<sup>2</sup> lub z treścią art. 5 ukraińskiej ustawy o adwokaturze z dnia 19 grudnia 1992 r. (Zakon Ukrainy „Pro adwokaturu” wid 19 hrudnia 1992 roku, Widomosti Werchownoji Rady Ukrainy, 1993, nr 9).

gospodarczym czy administracyjnym<sup>3</sup>. Według przepisów w polskim prawie, osoba z wyższym wykształceniem prawniczym, może występować jako pełnomocnik w postępowaniu cywilnym, jeżeli działa w charakterze pełnomocnika pozostającego w stałym stosunku zlecenia, jeżeli przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia, bądź też sprawuje zarząd majątkiem lub interesami strony. Wtedy, taki pełnomocnik nie powinien posiadać uprawnień adwokata lub radcy prawnego.

Ze względu na to, iż pomocy prawnej w Polsce oraz na Ukrainie mogą udzielać także oprócz adwokatów i inne osoby, w niniejszym opracowaniu także omówimy odpowiednie regulacje umożliwiające ten stan rzeczy.

## II.

### Pomoc prawna w Unii Europejskiej

Narodowe regulacje państw członkowskich w zakresie pomocy prawnej, przewidują świadczenie pomocy prawnej przez adwokatów w szerokim rozumieniu tego słowa, to znaczy, przez osoby posiadające wykształcenie prawnicze, doświadczenie wykonywania zawodu prawniczego, które złożyły odpowiedni egzamin i uzyskały uprawnienia świadczenia pomocy prawnej. Wszystkie te wymagania stawiane do adwokata (osoby uprawnionej do świadczenia pomocy prawnej) są stawiane przez przepisy prawa wewnętrznego poszczególnych państw i odpowiednio, różnią się pomiędzy sobą. Oprócz tego, do wprowadzenia w życie odpowiednich unijnych uregulowań w tym zakresie, przepisy w poszczególnych państwach należących do Wspólnot Europejskich nie przewidywały uznawania uprawnień adwokatów uzyskanych w innym państwie. Stosowanie w praktyce takich podstawowych zasad, na których opiera się cały system Unii Europejskiej, jak swoboda przepływu osób i swoboda świadczenia usług porodziło powstanie odpowiednich regulacji w zakresie swobody świadczenia pomocy prawnej. Są to dwa podstawowe akty:

- dyrektywa Rady Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej nr 77/249 z dnia 22 marca 1977 r. w sprawie ułatwienia skutecznego korzystania przez adwokatów ze swobody świadczenia usług<sup>4</sup>, oraz
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 98/5/WE z dnia 16 lutego 1998 r. o ułatwieniu wykonywania zawodu adwokata na stałe w państwie członkowskim innym niż państwo w którym uzyskano kwalifikacje<sup>5</sup> (dalej – Dyrektywy).

W rozumieniu obu tych dyrektyw, pojęcie „adwokat” oznacza każdą osobę uprawnioną do prowadzenia działalności zawodowej pod tytułem uzyskanym w jednym z państw członkowskich, na przykład, w Belgii – Avocat lub Advocaat, w Danii – Advokat, we Francji Avocat, w Grecji – Dikigoros i t.p.

Głównym celem Dyrektyw jest umożliwienie adwokatom świadczenia pomocy prawnej w innym kraju członkowskim jak kraj w którym uzyskano tytuł zawodowy (kraj pochodzenia).

Dyrektywy przewidują dwie możliwości realizacji prawa adwokata na świadczenie pomocy prawnej w innych państwach członkowskich jak kraj pochodzenia.

Pierwsza – świadczenie pomocy prawnej w innym państwie członkowskim na podstawie tytułu uzyskanego w kraju pochodzenia.

Druga – integracja z palestrą kraju przyjmującego.

<sup>3</sup> Patrz także: Kosyło A.B., Reforma adwokatury Ukrainy w kontekście sędziowsko-prawowej reformy (doświadczenia Republiki Polnocnej), w: „Aktualni problemy wdrożenia czynnego zakonodawstwa Ukrainy, Zbioryk naukowych statej”, Iwano-Frankiówsk, 2002, s.206

<sup>4</sup> Council Directive (EEC) 77/249 of 22 March 1977 to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services, Dz. Urz. 1977 L 78, s. 17

<sup>5</sup> Directive 98/5/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 to facilitate practice of the profession of lawyer on a permanent basis in a Member State other than that in which the qualification was obtained, Dz. Urz. 1998 L 77, s. 36.

Dyrektywa nr 77/249 z dnia 22 marca 1977 r. dotyczy tylko tego pierwszego przypadku, zaś Dyrektywa nr 98/5/WE z dnia 16 lutego 1998 r. w sposób bardziej szeroki reguluje pierwszy i drugi. Jeżeli z treści Dyrektywy nr 77/249 z dnia 22 marca 1977 r. wynika, że jej autorom raczej chodziło o umożliwienie adwokatom świadczenia sporadycznych usług prawnych, to jak zadeklarowano w art. 1 Dyrektywy nr 98/5/WE z dnia 16 lutego 1998 r., jej celem jest ułatwienie stałego wykonywania zawodu adwokata, będąc samozatrudnionym w innym państwie członkowskim niż to, w którym uzyskano kwalifikacje zawodowe.

Przy pierwszym rozwiązaniu Dyrektywy przewidują, że adwokat może świadczyć pomoc prawną w innym państwie członkowskim na podstawie tytułu uzyskanego w kraju pochodzenia. W tym przypadku adwokat jest zobowiązany do posługiwania się wyłącznie tytułem zawodowym wyrażonym w języku urzędowym jego macierzystego państwa członkowskiego, w sposób czytelny oraz umożliwiający uniknięcia pomylenia z tytułem zawodowym przyjmującego państwa członkowskiego.

Przy tym rozwiązaniu adwokat może świadczyć usługi prawnicze sporadycznie, lub prowadzić stałą praktykę.

Art. 5 Dyrektywy nr 98/5/WE z dnia 16 lutego 1998 r. przewiduje, że adwokat praktykujący na podstawie tytułu zawodowego z państwa pochodzenia wykonuje tę samą działalność zawodową co adwokat praktykujący na podstawie odpowiedniego tytułu zawodowego używanego w przyjmującym państwie członkowskim i może, między innymi, udzielać porad dotyczących prawa państwa pochodzenia, prawa wspólnotowego, prawa międzynarodowego oraz prawa przyjmującego państwa członkowskiego. Zasada ta mieści także pewne wyjątki: dyrektywy nie przyznają adwokatom, z góry, prawa do samodzielnego występowania przed każdym sądem w Unii, lecz pozostawiają tą kwestie do rozstrzygnięcia przez odpowiednie regulacje krajowe. Tak, Dyrektywa nr 77/249 z dnia 22 marca 1977 r. (art. 5) tak samo, z resztą, jak i dyrektywa nr 98/5/WE z dnia 16 lutego 1998 r. (art. 5) przewiduje możliwość dla państwa przyjmującego stawiania dla adwokata z innego państwa członkowskiego wymogu współpracy z adwokatem, który praktykuje przed danym organem sądowym i który w razie potrzeby będzie odpowiedzialny przed tym organem. To samo dotyczy możliwości ograniczenia przez poszczególne regulacje krajowe dostępu adwokatów z innych państw członkowskich do sądów najwyższych oraz pełnienia funkcji związanych z przygotowaniem aktów prawnych dopuszczających do zarządzania majątkiem osób zmarłych lub dotyczących ustanowienia lub przeniesienia praw rzeczowych na nieruchomości (art. 5 Dyrektywy nr 98/5/WE z dnia 16 lutego 1998 r.).

Zgodnie z Dyrektywą nr 98/5/WE z dnia 16 lutego 1998 r., adwokat pragnący praktykować w państwie członkowskim innym niż to, w którym uzyskał tytuł zawodowy, podlega rejestracji u właściwych władz w tym państwie (art. 3).

Także, zgodnie z art. 5 Dyrektywy nr 77/249 z dnia 22 marca 1977 r. państwo przyjmujące może wymagać, by adwokat został przedstawiony zgodnie z miejscowymi zasadami i zwyczajami prezesowi sadu oraz, stosownie do okoliczności, dziekanowi odpowiedniej rady adwokackiej w przyjmującym państwie członkowskim.

Drugie rozwiązanie, które przewiduje możliwość wykonywania zawodu przez adwokata w innym kraju członkowskim jak kraj pochodzenia, przewiduje jego integrację z palestrą kraju przyjmującego.

Możliwości integracji są poświęcone art. 10 Dyrektywy nr 98/5/WE z dnia 16 lutego 1998 r. Zgodnie z którym, adwokat praktykujący na podstawie tytułu zawodowego z państwa pochodzenia, który rzeczywiście i regularnie wykonywał w przyjmującym państwie członkowskim przez okres co najmniej trzech lat działalność dotyczącą prawa tego państwa, włączając w to prawo wspólnotowe, z zamiarem uzyskania dostępu do zawodu adwokata w przyjmującym państwie członkowskim, jest zwolniony z wymogów spełnienia warunków określonych w artykule 4 (1) (b) Dyrektywy 89/48/EWG/. Ocena rzeczywistej i regularnej działalności adwokata w państwie

przyjmującym oraz ocena jego zdolności do kontynuacji działalności, jest dokonywana poprzez rozmowę kwalifikacyjną z (przedstawicielami) odpowiednich władz państwa przyjmującego<sup>6</sup>.

### III.

#### Pomoc prawna w Polsce

W Polsce tradycyjnie się ułożyło, że pomoc prawną świadczą dwa zawody prawnicze, każdy w pewnym zakresie. Są to zawody adwokata oraz radcy prawnego. Oprócz przedstawicieli tych zawodów prawniczych także pomoc prawną w nieco ograniczonym zakresie mogą świadczyć osoby z wyższym wykształceniem prawniczym (podmioty gospodarcze) a także, prawnicy zagraniczni<sup>7</sup>.

Zawody adwokata i radcy prawnego zostały powołane na mocy ustaw, odpowiednio: ustawy prawo o adwokaturze z dnia 26 maja 1982 r. (z późniejszymi zmianami) oraz - ustawy o radcach prawnych z dnia 6 lipca 1982 r. Obydwa te zawody zostały zorganizowane według zasad samorządu zawodowego. Ustrój organów samorządu zawodowego adwokatów i radców prawnych jest bardzo podobny. Podobne też są przesłanki dostępu do obu tych zawodów, etyka zawodowa i zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej. Podstawową różnicą zaś jest zakres świadczonej pomocy prawnej przez adwokata i radcę prawnego. Adwokat może świadczyć w zasadzie wszystkie rodzaje pomocy prawnej<sup>8</sup>, natomiast, zakres pomocy prawnej świadczonej przez radcę prawnego był od początku powołania tego zawodu ograniczony ale ze stopniowym jego rozszerzeniem. W tej chwili radcę prawnego, w porównaniu z zawodem adwokata, obejmuje tylko to ograniczenie, że nie może on występować w charakterze obrońcy w postępowaniu karnym<sup>9</sup>.

Współczesny ustrój samorządu adwokackiego, na którym później wzorowano też i samorząd radców prawnych, swe podstawy czerpie jeszcze z ustroju adwokatury w okresie międzywojennym. Podstawowe założenia ustroju adwokatury i dostępu do zawodu adwokata, które przetrwały i do dzisiaj, mieściły się w jeszcze w Dekrecie Naczelnika Państwa z dnia 24 grudnia 1918 r. w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego<sup>10</sup>. Według obowiązujących dzisiaj przepisów ustrój samorządu adwokackiego wygląda następująco. Ogólnokrajowymi organami adwokatury są: Krajowy Zjazd Adwokatury (organ, który wybiera inne organy ogólnokrajowe<sup>11</sup>), Naczelna Rada Adwokacka (organ reprezentatywny, prawodawczy i wykonawczo-kontrolny), Wyższy Sąd Dyscyplinarny (wyższy organ jurysdykcji dyscyplinarnej adwokatów), Wyższa Komisja Rewizyjna (organ sprawujący kontrolę działalności finansowej i gospodarczej Naczelnej Rady Adwokackiej). Terytorialną jednostką samorządu adwokackiego jest izba adwokacka. Izbę adwokacką stanowią adwokaci i aplikanci adwokaccy, mający siedzibę zawodową na terenie izby, której zasięg terytorialny określa Naczelna Rada Adwokacka, biorąc pod uwagę w szczególności podział terytorialny administracji sądowej. W praktyce wygląda tak, że izby adwokackie swym zasięgiem terytorialnym, co do zasady, obejmują okręgi sądów apelacyjnych. Organami izby są: zgromadzenie izby składające się z adwokatów wykonujących zawód oraz delegatów pozostałych adwokatów; okręgowa rada adwokacka (organ wykonawczy

<sup>6</sup> Patrz także Bohdan Łukasz, Usługi prawnicze w Unii Europejskiej, Kraków 2000, s.28-29.

<sup>7</sup> Por.: Zenon Klatka, Wykonywanie zawodu radcy prawnego i adwokata, Warszawa 2004, s. 3.

<sup>8</sup> Patrz Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 maja 2002 r.(TK, K 30/01, OTK-A 2002/3/32). Którym, TK uznał za zgodny z Konstytucją art. 236 ust. 1 i 3 ustawy - Prawo własności przemysłowej. Tym samym potwierdzając to, iż pełnomocnikiem w postępowaniu zgłoszeniowym przed Urzędem Patentowym może być tylko rzecznik patentowy.

<sup>9</sup> Por.: Zenon Klatka, Wykonywanie zawodu radcy prawnego i adwokata, Warszawa 2004, s. 17-20.

<sup>10</sup> Dekret z dnia 24 grudnia 1918 r. w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego, „Dziennik Praw Państwa Polskiego”, nr 22, poz. 75, w: „Palestra”, 2003, nr 11-12, s. 9.

<sup>11</sup> Z tym, że do składu Naczelnej Rady Adwokackiej oprócz adwokatów wybieranych przez Krajowy Zjazd Adwokatury, wchodzi także i dziekani wszystkich okręgowych rad adwokackich. Patrz: art. 57 ustawy prawo o adwokaturze z dnia 26 maja 1982 r. (z późniejszymi zmianami).

izby); sąd dyscyplinarny (sąd pierwszej instancji sprawach dyscyplinarnych adwokatów), komisja rewizyjna (organ sprawujący kontrolę działalności finansowej i gospodarczej okręgowej rady adwokackiej)<sup>12</sup>.

Jak już zostało powiedziane, ustroj organów samorządu radców prawnych jest bardzo podobny do ustroju samorządu adwokackiego. Odpowiednio, funkcje ogólnokrajowych organów samorządu pełnią: Krajowy Zjazd Radców Prawnych, Krajowa Rada Radców Prawnych, Wyższa Komisja Rewizyjna i Wyższy Sąd Dyscyplinarny. Terytorialną jednostką samorządu radcowskiego jest okręgowa izba radców prawnych. Odpowiednio, jej organami są: zgromadzenie okręgowej izby radców prawnych, rada okręgowej izby radców prawnych, okręgowa komisja rewizyjna i okręgowy sąd dyscyplinarny.

Członkami organów samorządu adwokatów i radców prawnych mogą być, odpowiednio, tylko adwokaci lub tylko radcowie prawni.

Dostęp do obu tych zawodów prawniczych tradycyjnie jest uzależniony od spełnienia przez osoby kandydujące następujących przesłanek:

- 1) nieskazitelność charakteru i okazanie swym dotychczasowym zachowaniem rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu,
- 2) korzystanie w pełni z praw publicznych oraz posiadanie pełnej zdolności do czynności prawnych,
- 3) ukończenie wyższych studiów prawniczych w Polsce i uzyskanie tytułu magistra lub zagranicznych studiów prawniczych uznanych w Polsce,
- 4) odbycie w Polsce aplikacji (odpowiednio – adwokackiej lub radcowskiej) i złożenie egzaminu (odpowiednio – adwokackiego lub radcowskiego)<sup>13</sup>.

Tradycyjnie też w Polsce do roku 2004 było ustalone, że naboru na aplikację adwokacką czy radcowską, przeprowadzenie egzaminu adwokackiego lub radcowskiego, dokonują odpowiednio – organy samorządu adwokackiego czy radcowskiego. Ale w ostatnich latach regulacje prawne w tym zakresie zaznały zasadniczych zmian. Interesującym jest to, że zmiany te były inspirowane nie tylko przez prawodawcę ale też i przez organ jurysdykcji konstytucyjnej w Polsce – Trybunał Konstytucyjny. Często się zdarza, że orzecznictwo konstytucyjne przeprowadzając rewizję prawa obowiązującego idzie w pierwszej kolejności jakby torując drogę niekiedy wręcz radykalnym zmianom legislacyjnym. I co jeszcze ciekawsze, czasem może też te zmiany, którym utorowało drogę, uchylać w całości lub częściowo. W taki sposób, przyjmując kreatywny udział w tworzeniu prawa. Najważniejsze orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego dotyczące świadczenia pomocy prawnej, to wyrok z dnia 26 listopada 2003 r., wyrok z dnia 18 lutego 2004 r. oraz wyrok z dnia 19 kwietnia 2006 r.

Orzekając w wyroku z dnia 18 lutego 2004 r. o tym, że organy samorządu adwokatów nie mogą aplikantów oparciu aplikantów wytworzone przez siebie kryteria ograniczać liczby aplikantów oraz, że organy samorządu adwokatów i radców prawnych nie mogą uchylać regulaminów zasad przeprowadzania konkursu na aplikantów, - Trybunał Konstytucyjny tym samym stymulował organ władzy ustawodawczej do uregulowania tych zagadnień w stosowny sposób w świetle swego orzecznictwa.

30 czerwca 2005 r. Sejm uchwalił ustawę o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze i niektórych innych ustaw<sup>14</sup>. Była to ustawa wręcz rewolucyjna. Podstawowe zmiany, które ona wprowadziła były następujące.

- Do ustawy prawo o adwokaturze, oraz do ustawy o radcach prawnych został wprowadzony przepis mówiący o tym, że oprócz adwokatów i radców prawnych pomoc prawna może być

<sup>12</sup> Por.: Organy i korporacje ochrony prawa, pod red. Stanisława Sagana, Warszawa 2001, s. 314-315.

<sup>13</sup> Por. treść art. 65 ustawy prawo o adwokaturze z dnia 26 maja 1982 r. i art. 24 ustawy o radcach prawnych z dnia 6 lipca 1982 r.

<sup>14</sup> Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze i niektórych innych ustaw, „Dziennik Ustaw”, 2005, nr 163, poz. 1361.

także świadczona przez osoby posiadające wyższe wykształcenie prawnicze, z wyjątkiem zastępstwa procesowego, chyba że osoby te działają w charakterze pełnomocnika pozostającego w stałym stosunku zlecenia, jeżeli przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia, bądź też sprawującego zarząd majątkiem lub interesami strony.

- Poszerzono krąg osób, które były zwolnione z obowiązku odbycia aplikacji i złożenia egzaminu o osoby, które zdały egzamin sędziowski, prokuratorski, radcowski lub notarialny.
- Wprowadzono regulacje, które umożliwiały niektórym kategoriom osób przystąpienie do egzaminu adwokackiego lub radcowskiego bez obowiązku odbycia aplikacji adwokackiej czy radcowskiej. Do takich osób zostały odniesione: 1) doktorzy nauk prawnych; 2) osoby, które po ukończeniu wyższych studiów prawnych były zatrudnione na podstawie umowy o pracę na stanowiskach związanych ze stosowaniem lub tworzeniem prawa przez okres co najmniej 5 lat w okresie nie dłuższym niż 8 lat przed złożeniem wniosku o dopuszczenie do egzaminu adwokackiego; 3) osoby, które po ukończeniu wyższych studiów prawnych wykonywały osobiście w sposób ciągły, na podstawie umów, do których stosuje się przepisy o zleceniu, usługi polegające na stosowaniu lub tworzeniu prawa przez okres co najmniej 5 lat w okresie nie dłuższym niż 8 lat przed złożeniem wniosku o dopuszczenie do egzaminu adwokackiego lub radcowskiego; 4) osoby, które po ukończeniu wyższych studiów prawnych prowadziły, przez okres co najmniej 5 lat w okresie nie dłuższym niż 8 lat przed złożeniem wniosku o dopuszczenie do egzaminu adwokackiego lub radcowskiego, działalność gospodarczą wpisaną do Ewidencji Działalności Gospodarczej, jeżeli przedmiot tej działalności obejmował świadczenie pomocy prawnej, o której mowa w art. 4 ust. 1a; 5) osoby, które pracowały przez okres co najmniej 5 lat w okresie nie dłuższym niż 8 lat, na stanowisku referendarza sądowego lub asystenta sędziego.
- Przekazano kompetencje odnośnie przeprowadzania egzaminu aplikanckiego i adwokackiego od odpowiednich rad samorządów zawodowych do specjalnych komisji egzaminacyjnych tworzonych przy Ministrze Sprawiedliwości. W takich komisjach adwokatom lub radcom prawnym ze siedmiu członków należało tylko dwa miejsca. Inni członkowie komisji, - to: trzech przedstawicieli Ministra Sprawiedliwości, jeden pracownik naukowy i jeden prokurator. Przewodniczącemu komisji wyznaczał Minister Sprawiedliwości spośród swoich przedstawicieli. Zważając na to, że prokuratura należy do resortu Ministerstwa Sprawiedliwości, można z pewnością stwierdzać, że w tych komisjach decydujący głos zawsze należałby do osób reprezentujących Ministra Sprawiedliwości<sup>15</sup>.

Naczelna Rada Adwokacka, korzystając ze swego prawa, wystąpiła do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o zbadanie zgodności z Konstytucją ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze i niektórych innych ustaw.

Trybunał Konstytucyjny w swym orzeczeniu z dnia 19 kwietnia 2006 r. uznał niektóre przepisy zaskarżonej ustawy za niezgodne z Konstytucją, a w szczególności:

- Przepisy pozbawiające samorząd adwokacki wpływu na ustalanie zasad składania egzaminu adwokackiego, odpowiedniego do sprawowanej pieczy nad należytych wykonywaniem zawodu adwokata,
- przepis ustawy o adwokaturze, który umożliwiał świadczenie pomocy prawnej przez osoby posiadające wyższe wykształcenie prawnicze i nie należące do korporacji zawodowej adwokatów,
- przepisy umożliwiające dopuszczenie do wykonywania zawodu adwokata osób, które po złożeniu egzaminu sędziowskiego, prokuratorskiego, radcowskiego lub notarialnego, nie wykazują się odpowiednią praktyką w zawodzie prawniczym,

---

<sup>15</sup> Patrz także: Andrzej Zwara, Uwagi do nowelizacji ustawy prawo o adwokaturze, Warszawa 2006, s. 21-30



- przepisy umożliwiające dopuszczenie przystąpienie do egzaminu adwokackiego bez obowiązku odbycia aplikacji adwokackiej osobom, które po ukończeniu wyższych studiów prawnych były zatrudnione na stanowiskach (świadczyły usługi) związanych ze stosowaniem lub tworzeniem prawa przez okres co najmniej 5 lat.
- Przepis, na podstawie którego okręgowe rady adwokackie zostały pozbawione na korzyść specjalnych komisji egzaminacyjnych tworzonych przy Ministrze Sprawiedliwości kompetencji odnośnie przeprowadzania egzaminu adwokackiego.

Zważając na to, iż stanem na dzień dzisiejszy Trybunał Konstytucyjny orzekł tylko w zakresie skargi Konstytucyjnej NRA, zmiany wprowadzone do ustawy o radcach pranych na podstawie ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze i niektórych innych ustaw, nie zostały uchylone. Wskutek czego regulacje dostępu do zawodu adwokata i radcy prawnego w Polsce wyglądają inaczej. Także, należy zauważyć, że ustawa o radcach prawnych nadal mieści przepis mówiący o tym, że oprócz radców prawnych pomoc prawna może być także świadczona przez osoby posiadające wyższe wykształcenie prawnicze, z wyjątkiem zastępstwa procesowego, chyba że osoby te działają w charakterze pełnomocnika pozostającego w stałym stosunku zlecenia, jeżeli przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia, bądź też sprawującego zarząd majątkiem lub interesami strony.

### ***Świadczenie pomocy prawnej w Polsce przez podmioty gospodarcze***

Jak już było powiedziane, w swym Orzeczeniu z dnia 26 listopada 2003 r., Trybunał Konstytucyjny doszedł do wniosku, że obowiązujące przepisy nie pozwalają na jednoznaczne wskazanie, jakiego rodzaju działalność albo jakie czynności wchodzące w ramy szeroko rozumianych świadczeń prawnych są zastrzeżone dla zawodu radcy prawnego lub adwokata. Orzekając w ten sposób, Trybunał Konstytucyjny faktycznie powiedział, że osoba z wyższym wykształceniem prawniczym może świadczyć usługi pomocy prawnej przy tym nie będąc adwokatem lub radcą prawnym.

Także, późniejsze zmiany wprowadzone do art. 87 kodeksu postępowania cywilnego, mówiący o tym, że w charakterze pełnomocnika strony w postępowaniu cywilnym może występować osoba z wyższym wykształceniem prawniczym, która pozostają ze stroną w stałym stosunku zlecenia, jeżeli przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia, bądź sprawuje zarząd majątkiem lub interesami strony, - umożliwiły zastępstwo procesowe przez osoby nie posiadające uprawnień adwokata bądź radcy prawnego.

Zważywszy na takie uregulowania w polskim prawie, można zrobić wniosek o tym, że osoba, z wyższym wykształceniem prawniczym, prowadząc działalność gospodarczą i która nie posiada uprawnień adwokata czy radcy prawnego, może świadczyć takie rodzaje pomocy prawnej:

- udzielać porady prawne, sporządzać opinie prawne;
- sporządzać dokumenty prawne;
- występować w imieniu klienta przed sądami w postępowaniu cywilnym.

Natomiast, niczego też nie stwarza przeszkody do świadczenia takich rodzajów pomocy prawnej jak udzielanie porad prawnych lub sporządzenie dokumentów prawnych przez podmioty gospodarcze (osoby), które nie legitymują się ukończeniem wyższych studiów prawnych.

W tym kierunku też i poszła praktyka.

### ***Świadczenie pomocy prawnej przez prawników zagranicznych na terenie Polski***

Świadczenie przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej uregulowane jest w ustawie z taką samą nazwą z dnia 5 lipca 2002 r.<sup>16</sup> Ustawa ta została uchwalona zgodnie ze ww. Dyrektywami nr 77/249 z dnia 22 marca 1977 r. i nr 98/5/WE z dnia 16 lutego 1998 r. Ustawa m. in. reguluje kwestie związane z wykonywaniem stałej praktyki przez prawników z UE, wykonywanie stałej praktyki przez prawników spoza UE, wpis na listę adwokatów lub listę radców prawnych prawnika z UE, świadczenie usług transgranicznych przez prawników z UE i spoza Unii<sup>17</sup>.

#### **IV. Pomoc prawna na Ukrainie**

Przepisy prawne w zakresie pomocy prawnej na Ukrainie są ukształtowane w taki sposób, że umożliwiają jej świadczenie dwom grupom osób. Są to adwokaci oraz podmioty gospodarcze.

##### **1.**

#### ***Świadczenie pomocy prawnej na Ukrainie przez adwokatów***

Status prawny adwokatury na Ukrainie uregulowany jest w ustawie o adwokaturze z dnia 19 grudnia 1992 r.

Zgodnie z art. 1 niniejszej ustawy, adwokatura Ukrainy jest dobrowolną organizacją powołaną w celu ochrony praw i wolności oraz reprezentowania interesów obywateli Ukrainy, cudzoziemców, osób nie posiadających obywatelstwa, osób prawnych, jak również udzielenia tym podmiotom innej pomocy prawnej<sup>18</sup>.

Art. 5 stanowi, że zawód adwokata polega na: udzieleniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, sporządzaniu dokumentów prawnych; występowaniu przed sądami, urzędami, osobami fizycznymi oraz prawnymi; świadczeniu pomocy prawnej osobom prawnym; wykonywaniu swych obowiązków zgodnie z ustawodawstwem karno-procesowym w czasie prowadzenia dochodzenia i śledztwa. Adwokat może świadczyć też inne usługi prawne przewidziane przez ustawodawstwo.

Ukraińska ustawa o adwokaturze przewiduje jedną formę zawodowej (a zarazem i samorządowej) aktywności adwokatów. Jest to zrzeszenie adwokatów. Członkami zrzeszenia adwokatów mogą być wyłącznie adwokaci. Zgodnie z art. 4 ukraińskiej ustawy o adwokaturze, adwokat wykonuje zawód indywidualnie (w kancelarii adwokackiej) lub w zrzeszeniu adwokackim (kolegium adwokatów, firmie adwokackiej lub innym zrzeszeniu adwokackim). Z treści tego przepisu wynika, że oprócz prowadzenia indywidualnej praktyki, adwokat może wykonywać swój zawód także i w zrzeszeniu. Przy tym, ustawa określa takie rodzaje zrzeszeń, jak kolegium adwokatów, firma adwokacka i jednocześnie dopuszczając powołanie zrzeszeń z innymi nazwami. Analizując działalność zrzeszeń adwokackich na Ukrainie za ostatnie czternaście lat, można podzielić je na dwa rodzaje:

- Zrzeszenia, które spełniają funkcje samorządu adwokackiego. Są to w pierwszej kolejności zrzeszenia, które zostały utworzone na bazie istniejących jeszcze za czasów Związku

---

<sup>16</sup> Ustawa o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 lipca 2002 r., „Dziennik Ustaw”, 2002, nr 126, poz. 1069.

<sup>17</sup> Bardziej dokładnie na temat stosowania ustawy o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 lipca 2002 r. patrz: Katarzyna Kłaczyńska, Michał Kłaczyński, Komentarz do ustawy o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 lipca 2002 r., Warszawa 2004, s. 337.

<sup>18</sup> Zakon Ukrainy „Pro adwokaturu” wid 19 hrudnia 1992 roku, Widomosti Werchownoji Rady Ukrainy, 1993, nr 9.

Radzieckiego obwodowych kolegiów adwokatów. I do tego czasu, co do zasady, nawet zachowały poprzednią nazwę. Także, są tworzone zrzeszenia adwokackie, które pełnią funkcje samorządowe, ale już mają inne nazwy, na przykład – izba adwokacka. Członkowie takich zrzeszeń adwokackich prowadzą indywidualną praktykę adwokacką lub wykonują zawód w ramach zrzeszeń adwokackich działających na zasadach firmy.

- Zrzeszenia adwokackie działające na zasadach firmy. Celem takiego zrzeszenia adwokackiego jest bezpośrednie prowadzenie działalności adwokackiej. Takie zrzeszenia mają nazwy: firma adwokacka, kompania adwokacka lub inne<sup>19</sup>.

Zrzeszenie adwokackie działają zgodnie z ustawą „O adwokaturze” i statutem zrzeszenia. Rejestracji zrzeszenia adwokackiego dokonuje Minister Sprawiedliwości.

### *Ustrój adwokatury na Ukrainie*

Ustawodawstwo Ukrainy nie przewiduje istnienia ogólnopaństwowych organów samorządu adwokackiego na kształt działających w Polsce Krajowego Zjazdu Adwokatury, Naczelnej Rady Adwokackiej, Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, Wyższej Komisji Rewizyjnej. Nie przewiduje również Izb Adwokackich jako podstawowych jednostek samorządu adwokackiego<sup>20</sup>. O organach samorządu adwokackiego mówią tylko dwa przepisy prawodawstwa Ukrainy: art. 131 Konstytucji Ukrainy oraz pkt. 11 Zasad o kwalifikacyjno-dyscyplinarnej komisji adwokatury, zatwierdzonych Ukazem Prezydenta Ukrainy z dnia 5 maja 1993 r.. Art. 131 Konstytucji Ukrainy mówi o tym, że Zjazd Adwokatów Ukrainy wybiera do składu Wyższej Rady Sprawiedliwości Ukrainy trzech członków. Natomiast, pkt. 11 ww. Zasad mówi o tym, że członkowie izb komisji kwalifikacyjno-dyscyplinarnych – adwokaci, wybierani są przez Walne Zgromadzenie (konferencję) adwokatów Autonomicznej Republiki Krym, obwodu, miast Kijowa i Sewastopola. A więc, prawo przewiduje istnienie walnych zgromadzeń (konferencji) adwokatów w każdym z obwodów, Autonomicznej republice Krym, oraz w miastach Kijowie i Sewastopolu. Także, prawo przewiduje istnienie Zjazdu Adwokatów Ukrainy. Natomiast, niema przepisów, które przewidywałyby tryb zwołania walnego zgromadzenia (konferencji) adwokatów obwodu czy Zjazdu Adwokatów Ukrainy, tryb głosowania, status takich zebrań, ich kompetencje (oprócz przytoczonych), możliwość powołania przez nie organów wykonawczych lub kontrolnych samorządu adwokackiego.

Jednakże istnieją organy publiczne, które wykonują funkcje tradycyjnie uznane za funkcje organów samorządu adwokatury. Do nich należą: Wyższa Komisja Kwalifikacyjna Adwokatury (działa jako naczelny organ) i Komisje Kwalifikacyjno-Dyscyplinarne Adwokatury, które działają na terenie każdego obwodu, a także, w Autonomicznej Republice Krym oraz w miastach Kijowie i Sewastopolu (dalej – komisja obwodu)<sup>21</sup>.

Do zakresu działania Komisji Kwalifikacyjno-Dyscyplinarnej Adwokatury obwodu należy: podejmowanie decyzji o wpisie na listę adwokatów; prowadzenie postępowania dyscyplinarnego w stosunku do adwokatów. Komisja Kwalifikacyjno-Dyscyplinarna Adwokatury obwodu dzieli się na Izby: Izbę Egzaminacyjną i Izbę Dyscyplinarną.

Izba Egzaminacyjna składa się z 11 członków: 4 adwokatów, 4 sędziów i po 1 przedstawicielu z rady obwodu, oddziału Ministerstwa Sprawiedliwości w obwodzie, oddziału Stowarzyszenia Adwokatów Ukrainy.

---

<sup>19</sup> Por.: T. Warfołomejewa, S. Honczarenko, Naukowo-praktycznyj komentarz do Zakonu Ukrainy „Pro adwokaturu”. Zakonodawstwo pro adwokaturu ta adwokatsku dijálnist, Kyjiw, 2003, s. 27.

<sup>20</sup> Tamże, s. 101-118.

<sup>21</sup> Zakon Ukrainy „Pro adwokaturu” wid 19 hrudnia 1992 roku, Widomosti Werchownoji Rady Ukrainy, 1993, nr 9.

Izba Dyscyplinarna składa się z 9 członków: 5 adwokatów, 2 sędziów i po 1 przedstawicielu z oddziału Ministerstwa Sprawiedliwości w obwodzie i oddziału Stowarzyszenia Adwokatów Ukrainy<sup>22</sup>.

Orzeczenia Komisji Kwalifikacyjno-Dyscyplinarnej Adwokatury obwodu mogą być zaskarżone do odpowiedniego sądu lub Wyższej Komisji Kwalifikacyjnej Adwokatury<sup>23</sup>. Wyższa Komisja Kwalifikacyjna Adwokatury działa przy Gabinetce Ministrów Ukrainy. W jej skład wchodzi: po 1 przedstawicielu z każdej Komisji Kwalifikacyjno-Dyscyplinarnej Adwokatury obwodu (27 przedstawicieli), Sądu Najwyższego, Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Stowarzyszenia Adwokatów Ukrainy<sup>24</sup>.

### ***Dostęp do zawodu adwokata, aplikacja adwokacka na Ukrainie***

Art. 2 ustawy o adwokaturze stanowi, że na listę adwokatów może być wpisany ten, kto: 1) jest obywatelem Ukrainy; 2) ukończył wyższe studia prawnicze; 3) co najmniej przez dwa lata wykonywał zawód prawnika lub aplikanta adwokackiego; 4) złożył egzamin adwokacki; 5) otrzymał świadectwo o prawie wykonywania zawodu adwokata; 6) złożył ślubowanie adwokata Ukrainy.

Adwokat może mieć jednego lub kilku aplikantów (art. 8 ustawy o adwokaturze). Aplikantem adwokackim może zostać osoba, która ma skończone wyższe studia prawnicze. Nie może zostać aplikantem ten, kto pracuje w sądzie, prokuraturze, notariacie państwowym, organach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, organach służby bezpieczeństwa, administracji rządowej. Aplikantem adwokackim nie może być osoba skazana za popełnienie przestępstwa.

O tym, kto zostanie aplikantem adwokackim decyduje sam adwokat, który zatrudni aplikanta. Ustawodawstwo nie określa czasu aplikacji. Z reguły trwa ona dwa lata, ponieważ po upływie tego terminu aplikant ma prawo składać egzamin adwokacki. Egzamin adwokacki, jak już była mowa wyżej, przeprowadzają Komisje Kwalifikacyjno-Dyscyplinarnej Adwokatury w obwodach. Żadnych szczegółowych przepisów prawnych dotyczących odbywania aplikacji adwokackiej niema, jest to wyłączna gestia patrona lub zrzeczenia adwokackiego (jeżeli aplikant odbywa aplikację w zrzeczeniu a nie w kancelarii)<sup>25</sup>.

Chociaż ustawa „O adwokaturze” tego nie przewiduje, przepisy prawne są tak ukształtowane, że aplikant adwokacki od momentu rozpoczęcia aplikacji ma prawo występować jako pełnomocnik procesowy strony w postępowaniu cywilnym, gospodarczym i jako pełnomocnik pokrzywdzonego lub powoda (pозwanego) cywilnego w postępowaniu karnym. Taką możliwość aplikantowi dają art. 40 ukraińskiego Kodeksu postępowania cywilnego<sup>26</sup>, art. 28 ukraińskiego Kodeksu postępowania gospodarczego<sup>27</sup>, art. 56 ukraińskiego Kodeksu sądownictwa administracyjnego<sup>28</sup> oraz art. 52 ukraińskiego Kodeksu postępowania karnego<sup>29</sup>, które stanowią, że pełnomocnikiem procesowym może być adwokat lub inna osoba.

<sup>22</sup> Położenia „Pro kwalifikacyjno-dyscyplinarnu komisiju adwokatury” zatwierdzone ukazom Prezydenta Ukrainy wid 5 trawnia 1993 roku, „Oficijnyj Wisnyk Ukrainy”, 1999, nr 39.

<sup>23</sup> Zakon Ukrainy Pro adwokaturu wid 19 hrudnia 1992 roku, „Widomosti Werchownoji Rady Ukrainy”, 1993, nr 9.

<sup>24</sup> Położenia Pro Wyszczu kwalifikacijnu komisiju adwokatury zatwierdzone ukazom Prezydenta Ukrainy wid 5 trawnia 1993 roku, „Oficijnyj Wisnyk Ukrainy”, 1999, nr39.

<sup>25</sup> Por.: T. Warfołomiejewa, S. Honeczarenko, Naukowo-praktycznyj komentarz do Zakonu Ukrainy „Pro adwokaturu”. Zakonodawstwo pro adwokaturu ta adwokatsku dijálnist, Kyjiw, 2003, s. 45-47.

<sup>26</sup> Cywilnyj procesualnyj kodeks Ukrainy, „Oficijnyj Wisnyk Ukrainy”, 2004, nr 16, st. 1088.

<sup>27</sup> Hospodarskyj Procesualnyj kodeks Ukrainy, Kyjiw 2001, s. 64.

<sup>28</sup> Kodeks administratywnogo sudoczynstwa Ukrainy, „Oficijnyj Wisnyk Ukrainy”, 2005, nr 32, st. 1918

<sup>29</sup> Kryminalno-Procesualnyj kodeks Ukrainy. Cywilnyj Procesualnyj kodeks Ukrainy/ Werchownyj Sud Ukrainy; widpowidalnyj redaktor W.T. Malarenko, Kyjiw 2001, s. 352.

### ***Świadczenie pomocy prawnej na Ukrainie przez podmioty gospodarcze***

Dzisiejsze ustawodawstwo jest ukształtowane w taki sposób, że umożliwia prowadzenie, w istocie rzeczy, działalności adwokackiej każdemu podmiotowi gospodarczemu bez potrzeby otrzymania jakichkolwiek zezwoleń i bez kontroli ze strony organów państwa. Taka sytuacja istnieje wskutek tego, że zarówno kodeks postępowania cywilnego, jak i kodeks postępowania gospodarczego zezwalają na to, by pełnomocnikiem strony była dowolna osoba. Oprócz tego, kodeks postępowania karnego stanowi, że pełnomocnikiem pokrzywdzonego, powoda cywilnego lub pozwanego w postępowaniu karnym mogą być oprócz adwokatów i inne osoby. Dlatego wystarczy być zarejestrowanym jako przedsiębiorca, aby można było udzielać porad prawnych, sporządzać opinie i dokumenty prawne, występować przed sądami, urzędami, osobami fizycznymi oraz prawnymi, świadczyć pomoc prawną osobom prawnym, występować jako pełnomocnik pokrzywdzonego, powoda cywilnego lub pozwanego w postępowaniu karnym. A więc każdy podmiot gospodarczy, którego celem działalności jest prowadzenie działalności usługowej polegającej na świadczeniu usług prawnych, może wykonywać prawie wszystkie te same czynności co i adwokat, oprócz występowania jako obrońca w postępowaniu karnym.

Kwestia zasadności i zakresu udzielenia tego ostatniego uprawnienia podmiotom gospodarczym, które świadczą usługi prawne obecnie na Ukrainie, jest obecnie przedmiotem ożywianej dyskusji. Pretekstem jej stało się orzeczenie Sądu Konstytucyjnego Ukrainy z dnia 16 listopada 2000 r., w którym uznano za sprzeczny z Konstytucją art. 44 Kodeksu postępowania karnego, stanowiący, że obrońcą w postępowaniu karnym może być wyłącznie adwokat. Sąd Konstytucyjny, ustalając wykładnię Konstytucji doszedł do wniosku, że obrońcą w postępowaniu karnym może być nie tylko adwokat, ale i inny specjalista w dziedzinie prawa który jest uprawniany do świadczenia usług prawnych na podstawie ustawy<sup>30</sup>. To orzeczenie spowodowało zmianę art. 44 Kodeksu postępowania karnego przez ustawę z dnia 21 czerwca 2001 r., który od tego czasu, tak samo jak i orzeczenie Sądu Konstytucyjnego stanowi, że obrońcą w sprawie karnej może być adwokat lub inny specjalista w dziedzinie prawa, który jest uprawniany do świadczenia usług prawnych na podstawie ustawy<sup>31</sup>.

Od chwili pojawienia się wspomnianego orzeczenia Sądu Konstytucyjnego i wprowadzenia odpowiednich zmian do Kodeksu postępowania karnego, w sądach Ukrainy pojawiła się niejednakowa praktyka sądowa odnośnie tego, kto może być dopuszczony jako obrońca w sprawie karnej. Często zdarzały się wypadki dopuszczenia do sprawy jako obrońcę osób nie wpisanych na listę adwokatów. Tak ogólnie przyjęte kryterium powodowało, że za osobę będącą specjalistą w dziedzinie prawa uważano osobę, która posiadała dyplom ukończenia wyższych studiów prawniczych. Zdarzały się sytuacje, że jako obrońcy były dopuszczane osoby, które jeszcze nie ukończyły wyższych studiów prawniczych. Taka sytuacja istniała do czasu wyrażenia przez Plenum Sądu Najwyższego Ukrainy opinii<sup>32</sup>, że dopóki nie została uchwalona ustawa o innych

<sup>30</sup> Ryszczennia Konstytucyjnego Sudu Ukrainy u sprawi pro prawo wilnogo wyboru zachysnyka wid 16 lystopada 2000 roku // Oficijnyj Wisnyk Ukrainy. – 2000. – N47, s. 132.

<sup>31</sup> Zakon Ukrainy pro wnesennia zmin do Kryminalno-procesualnogo kodeksu Ukrainy wid 21 czerwnia 2001 roku. Oficijnyj wisnyk Ukrainy. – 2001. – Nr 25, tom 2. – s. 14

<sup>32</sup> Postanowa Plenumu Werchownogo Sudu Ukrainy wid 24 żowtnia 2003 r. nr 8 Pro zastosuwannta zakonodawstwa, jake zabezpečuje prawo na zachyst u kryminalnomu sudoczynstwi, „Wisnyk Werchownogo Sudu Ukrainy”, 2003, nr 6.

specjalistach w dziedzinie prawa, którzy mają prawo świadczenia usług prawniczych, obrońcą w sprawie karnej może być tylko adwokat<sup>33</sup>.

## WNIOSKI

- Prawo UE przewiduje dwie możliwości realizacji prawa adwokata na świadczenie pomocy prawnej w innych państwach członkowskich jak kraj pochodzenia. Pierwsza – świadczenie pomocy prawnej w innym państwie członkowskim na podstawie tytułu uzyskanego w kraju pochodzenia. Druga – integracja z palestrą kraju przyjmującego.
- W Polsce, oprócz odpowiednich regulacji unijnych w zakresie świadczenia pomocy prawnej, wykonywanie zawodu na jej terytorium przez prawników z innych państw członkowskich a także z krajów trzecich uregulowane jest w ustawie o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 lipca 2002 r.
- zważając na to, że Ukraina nie jest członkiem Unii Europejskiej, odpowiednie dyrektywy unijne w zakresie pomocy prawnej nie obowiązują na jej terytorium. Także, prawo ukraińskie nie mieści regulacji w zakresie świadczenia pomocy prawnej, dotyczących realizacji takich podstawowych zasad UE, jak swoboda przepływu osób i swoboda świadczenia usług. Natomiast, prawo ukraińskie nie stanowi przeszkód dla wykonywania zawodu polegającego na świadczeniu pomocy prawnej na jej terytorium przez prawników z innych krajów (w tym, także, z krajów UE) w formie prowadzenia działalności gospodarczej. Przy takim rozwiązaniu prawnik z innego kraju może wykonywać wszystkie te same czynności co i adwokat ukraiński, oprócz występowania w charakterze obrońcy w postępowaniu karnym.
- Prawo ukraińskie przewiduje istnienie tylko jednego zawodu świadczącego pomoc prawną – zawodu adwokata. Natomiast, w Polsce są dwa zawody świadczące pomoc prawną ale w różnym zakresie – zawody adwokata i radcy prawnego.
- W Polsce przedstawiciele zawodu adwokata i radcy prawnego zostały zorganizowani według zasad samorządu zawodowego. Samorząd posiada swe organy ogólnokrajowe i miejscowe. Natomiast, odpowiednie ukraińskie regulacje nie przewiduje istnienia ogólnopaństwowych organów samorządu adwokackiego. Pkt. 11 Zasad o kwalifikacyjno-dyscyplinarnej komisji adwokatury, zatwierdzonych Ukazem Prezydenta Ukrainy z dnia 5 maja 1993 r. oraz art. 131 Konstytucji Ukrainy, tylko mówią o walnym zgromadzeniu adwokatów obwodu oraz o Krajowym Zjeździe Adwokatów, ale nie określają tryb ich zwoływania, status, możliwość tworzenia organów tak jak to jest w Polsce. Razem z tym, niektóre czynności, takie jak przeprowadzenie egzaminu adwokackiego, pociągnięcie adwokatów do odpowiedzialności dyscyplinarnej, na Ukrainie należą do kompetencji kolegialnych organów publicznych (Wyższa Komisja Kwalifikacyjna Adwokatury i obwodowe komisje kwalifikacyjno-dyscyplinarne adwokatury), chociaż w skład których wchodzi też i adwokaci;
- według przepisów ukraińskiej ustawy o adwokaturze, o tym, kto zostanie aplikantem adwokackim decyduje sam adwokat, który zatrudni aplikanta. Ustawodawstwo nie przewiduje jaki okres ma trwać aplikacja. Natomiast, w Polsce osoba może zostać aplikantem adwokackim czy radcowskim tylko w drodze odbycia konkursu, który

---

<sup>33</sup> O. Biriuczeńskij, Zachyst u kryminalnomu procesi, „Adwokatura”, Kyjiw 2003, nr 6, s. 3.

przeprowadzają specjalne komisje (teraz państwowe z niewielkim udziałem przedstawicieli samorządu zawodowego).

- w Polsce adwokatem czy radcą prawnym, może zostać zarówno obywatel Polski, jak i osoba nie posiadająca obywatelstwa polskiego, natomiast, na Ukrainie adwokatem może zostać tylko obywatel Ukrainy.
- ustawodawstwo ukraińskie w zakresie wymogów doświadczenia zawodowego stawianych kandydatom na adwokatów, jest bardziej liberalne w porównaniu z odpowiednimi uregulowaniami w prawie polskim;
- na Ukrainie każdy podmiot gospodarczy, którego celem działalności jest świadczenie usług prawnych, może wykonywać prawie wszystkie te same czynności co i adwokat, oprócz występowania jako obrońca w postępowaniu karnym. Natomiast, w Polsce, regulacje dotyczące świadczenia pomocy prawnej przez podmioty gospodarcze podlegają częstym zmianom i w tej chwili nie są jednoznaczne. Temu też sprzyja przepis polskiego kodeksu postępowania cywilnego umożliwiające występowaniu w charakterze pełnomocnika strony osobom z wyższym wykształceniem prawniczym, które pozostają z nią w stałym stosunku zlecenia, jeżeli przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia, bądź sprawują zarząd majątkiem lub interesami strony;
- Dzisiaj reforma regulacji świadczenia pomocy prawnej na Ukrainie jest bardziej aktualna niż wcześniej. W Radzie Najwyższej Ukrainy są zarejestrowane kilka projektów ustaw o adwokaturze, które w gruncie rzeczy sprowadzają się do tego, by zreformować strukturę adwokatury w ten sposób, by ją bardziej scentralizować, przyznać prawa do występowania przed sądami wyłącznie adwokatom, zwiększyć inne uprawnienia adwokatów, zwiększyć wymogi stawiane kandydatom na adwokatów. Ciekawe jest to, że w Polsce z kolei proces reformy regulacji świadczenia pomocy prawnej widziany jest nieco inaczej i zmierza w kierunku otwarcia możliwości świadczenia usług prawniczych dla szerszego kręgu osób w tym, także, przez powołanie trzeciego zawodu prawniczego świadczącego pomoc prawną w ograniczonym zakresie.